



## **Amalan Bodong dan hak penentuan sendiri dalam kalangan komuniti Orang Asal di Kalinga, Filipina**

Muhamad Sayuti Hassan@Yahya<sup>1</sup>, Rohaida Nordin<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Fakulti Sains Kemanusiaan, Universiti Pendidikan Sultan Idris

<sup>2</sup>Fakulti Undang-undang, Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence: Muhamad Sayuti Hassan@Yahya (email: [sayuti@fsk.upsi.edu.my](mailto:sayuti@fsk.upsi.edu.my))

### **Abstrak**

Pengiktirafan hak penentuan sendiri orang asal telah termaktub di bawah perkara 3, Deklarasi Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu mengenai Hak Orang Asal (DHOA). Walau bagaimanapun, pengiktirafan dari segi amalan di peringkat domestik masih menjadi persoalan. Sehubungan itu, objektif utama artikel ini adalah untuk menganalisis pengiktirafan hak penentuan sendiri orang asal melalui amalan Bodong dalam kalangan orang asal (*Indigenous Cultural Communities* dan *Indigenous Peoples*) (ICC/IP) Kalinga, di Filipina. Kajian ini menggunakan kaedah sosio-perundangan. Bagi mencapai objektif tersebut, data diperolehi melalui kajian lapangan dan kajian perpustakaan dengan menganalisis menggunakan pendekatan kualitatif. Kajian ini mendapati bahawa amalan Bodong merupakan salah satu simbol pengiktirafan hak penentuan sendiri dari segi amalan dalam kalangan ICC/IP. Pengiktirafan ini menunjukkan bahawa ICC/IP mempunyai autonomi terhadap kehidupan dan amalan tradisi mereka. Amalan ini boleh dianggap sebagai menifestasi pengiktirafan hak penentuan sendiri seperti yang dianjurkan oleh undang-undang antarabangsa. Artikel ini merumuskan bahawa pelaksanaan hak penentuan sendiri orang asal perlu diberi perhatian oleh semua negara agar selari dengan undang-undang antarabangsa. Semua pihak perlu memainkan peranan bagi memastikan pengiktirafan hak penentuan sendiri ini dapat dilaksanakan. Kesimpulannya, pengiktirafan amalan Bodong wajar dijadikan contoh agar pengiktirafan hak orang asal dapat diperkasakan secara menyeluruh, seterusnya dapat membantu kerajaan dan pemegang taruh untuk memenuhi obligasi undang-undang antarabangsa mereka terhadap orang asal.

**Kata kunci:** bodong, DHOA, hak penentuan sendiri, orang asal, pengiktirafan, undang-undang antarabangsa

### **Bodong practices and the right to self-determination of the Indigenous Cultural community in Kalinga, the Philippines**

#### **Abstract**

The recognition of the right to self-determination of indigenous peoples has been endorsed under article 3 of the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples

(UNDRIP). However, the recognition in practice at the domestic level is still questionable. In this regard, the main objective of this article is to analyze the recognition of indigenous peoples' right to self-determination through Bodong practices among the Indigenous Cultural Communities and Indigenous Peoples (ICC/IP) of Kalinga, in the Philippines. The study adopted socio-legal methodology. To achieve the objective, data were collected through field studies and library research and analyzed using qualitative approach. The practice of Bodong is marked as recognition of the rights to self-determination, in practice, of the ICC/IP. This recognition demonstrates that ICC/IP has an autonomy to pursue their traditional life and practices in line with international law. This article concludes that all States should ensure that the implementation of the rights to self-determination of the indigenous peoples is in line with international law. All parties need to play their roles in ensuring that the right to self-determination is implemented. In conclusion, the recognition of Bodong's practice should be followed in order to ensure recognition of the rights of indigenous peoples to self-determination is empowered as a whole, thus assisting the government and stakeholders in meeting their international law obligation towards indigenous peoples.

**Keywords:** bodong, indigenous people, international law, recognition, self-determination, UNDRIP

## Pengenalan

Tanggal 13 September 2007, Perhimpunan Agung Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu telah menerima Deklarasi mengenai Hak Orang Asal (DHOA). Salah satu hak yang utama diiktiraf ialah hak penentuan sendiri. Pengiktirafan ini diperuntukan di bawah perkara 3 DHOA seperti berikut:

*“...Indigenous peoples have the right to self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development”.*

Seperti yang ditekankan dalam penulisan lain, hak penentuan sendiri orang asal perlu diiktiraf kerana hak tersebut merupakan hak asas kepada kehidupan mereka (Muhamad Sayuti Hassan, 2016; E/CN.4/2000/84, para 43). Apatah lagi hak berkenaan merupakan salah satu cabang utama di bawah undang-undang antarabangsa yang wajar diberi perhatian (Knop, 2004). Dalam konteks hari ini, pengiktirafan hak penentuan sendiri ini adalah sejajar dengan Matlamat 10, Matlamat Pembangunan Mampan (*Sustainable Development Goals*). Matlamat 10 menganjurkan kesamarataan tanpa membezakan etnik, jantina dan bangsa.

Objektif utama artikel ini adalah untuk menganalisis pengiktirafan hak penentuan sendiri orang asal melalui amalan Bodong dalam kalangan orang asal Kalinga, di Filipina yang dirujuk sebagai *Indigenous Cultural Communities* dan *Indigenous Peoples (ICC/IP)* di dalam undang-undang negara berkenaan.

## Pengiktirafan hak penentuan sendiri di bawah Undang-Undang Antarabangsa

Hak penentuan sendiri di bawah peruntukan perkara 3 adalah sama seperti apa yang terkandung dalam kedua-dua Waad Antarabangsa berkaitan Hak Sivil dan Politik (WAHSP), 1966 dan Waad Antarabangsa berkaitan Hak Sosial, Ekonomi dan Budaya (WAHSEB) melainkan DHOA ini adalah khusus untuk orang asal. Peruntukan hak penentuan sendiri

orang asal merangkumi empat dimensi utama iaitu politik, pembangunan ekonomi, sosial dan kebudayaan. Daes (1996) menyifatkan dimensi-dimensi tersebut mempunyai perkaitan yang rapat dengan pengiktirafan hak ke atas kekayaan sumber alam dan semulajadi.

Walau bagaimanapun, peruntukan perkara 4 DHOA menghadkan skop hak penentuan sendiri iaitu hanya melibatkan hak autonomi atau kerajaan sendiri. Peruntukan ini menghubungkan antara hak penentuan sendiri dengan hak orang asal terhadap autonomi dan pentadbiran sendiri. Ia boleh dilihat sebagai salah satu menifestasi kepada dimensi politik yang diperuntukkan di bawah perkara 3, DHOA. Peruntukan perkara 4 ini juga mengiktiraf cara untuk menguruskan kewangan untuk tujuan pentadbiran sendiri kehidupan orang asal. Berhubung perkara 4 ini, Rohaida dan Witbrodt (2012) menyifatkan bahawa peruntukan tersebut sebagai menghadkan hak penentuan sendiri dan hanya terpakai dalam konteks dalaman sahaja berbanding hak penentuan sendiri semua orang yang merangkumi hak terhadap pemisahan. Di samping itu, perkara 46 mensyaratkan kepatuhan terhadap prinsip kedaulatan dan keutuhan wilayah di sesebuah negara. Syarat tersebut menggambarkan bahawa wujud ketidakseimbangan dalam pengiktirafan hak penentuan sendiri kepada semua orang yang termasuk hak untuk pemisahan. Tindakan ini adalah bertentangan dengan prinsip kesamarataan dan mendiskriminasi orang asal walau sekalipun dalam banyak keadaan orang asal tidak mengimpikan pemisahan seperti yang terdapat di bawah undang-undang antarabangsa (E/CN.4/Sub.2/1993/29, para 61).

Selain itu, pengiktirafan autonomi orang asal juga boleh dirujuk melalui peruntukan perkara 5 DHOA yang meliputi dimensi politik. Peruntukan perkara 5 DHOA membenarkan orang asal untuk menguruskan dan memperkemaskan struktur politik mereka dan mempunyai hak untuk terlibat sama secara penuh dengan kerajaan dalam aspek politik. Penyertaan orang asal dalam pembuatan keputusan juga signifikan untuk pelaksanaan hak penentuan sendiri (Perkara 18 DHOA). Penyertaan ini perlu melibatkan perwakilan orang asal yang dipilih oleh masyarakat mereka sendiri dan orang asal berhak untuk menentukan tanggungjawab individu tertentu dalam masyarakat mereka seperti pemilihan ketua dan sebagainya (Perkara 35 DHOA), manakala kerajaan juga perlu memperakui hak orang asal untuk membangunkan institusi pembuatan keputusan mereka sendiri (Perkara 18 DHOA). Walaupun aspek urus tadbir diplomatik ini berada dibawah ruang lingkup politik, namun tetap berkait rapat dengan aspek ekonomi dan juga sosial (Perkara 20 DHOA).

Selain DHOA, hak penentuan sendiri juga turut mendapat perhatian Mahkamah Keadilan Antarabangsa (MKA). Pada tahun 1996, MKA melalui kes Portugal vs. Australia (*East Timor Case*), ICJ Reports (1996) memutuskan bahawa hak penentuan sendiri adalah "*erga omnes*". Status "*erga omnes*" merupakan satu doktrin undang-undang antarabangsa yang merujuk kepada hak dan obligasi yang terpakai kepada semua orang. Oleh yang demikian, hak penentuan sendiri patut diiktiraf kepada semua orang termasuklah orang asal.

Beberapa pakar undang-undang antarabangsa seperti Anaya berpendapat bahawa hak penentuan sendiri telah menerima status "*jus cogen*" di bawah undang-undang antarabangsa (Hannum, 1990; Anaya, 2004). Sehubungan itu, implikasi status "*jus cogen*" telah diperuntukkan di bawah perkara 53, Konvensyen Viena mengenai Undang-undang Triti, 1969 iaitu sebarang triti yang bercanggah dengan prinsip "*jus cogen*" dianggap sebagai tidak sah. Selain itu, Daes (2001) mentakrifkan hak penentuan sendiri orang asal sebagai kebebasan, integriti dan kehormatan terhadap orang asal atau dalam erti kata lain kebebasan untuk hidup mengikut adat dan kepercayaan serta dihormati oleh masyarakat majoriti. Oleh yang demikian, tidak dinafikan lagi bahawa hak penentuan sendiri merupakan konsep yang sudah lama diterima pakai di bawah undang-undang antarabangsa dan pemakaiannya dalam konteks orang asal adalah berasas.

Salah satu aspek pelaksanaan hak penentuan sendiri ialah melalui pemberian autonomi kepada orang asal. Terma autonomi berasal daripada dua kalimah Greek iaitu *auto* bermaksud sendiri dan *nomos* bermaksud undang-undang dan gabungan tersebut boleh difahami sebagai hak untuk membuat undang-undang sendiri (Lapidoth, 1993). Autonomi juga boleh diskopkan dalam konteks pengiktirafan hak secara domestik (*internal*). Definisi seumpama ini boleh dilihat menerusi pandangan Hannum dan Lillich (1980) yang menganjurkan autonomi sebagai kemerdekaan dalam konteks domestik manakala bagi urusan antarabangsa dan pertahanan adalah bidangkuasa kerajaan pusat. Selari dengan definisi tersebut, Heintz (1998) menambah bahawa autonomi adalah pengiktirafan sesuatu kumpulan sebagai separa merdeka daripada kerajaan pusat dengan memberikan kuasa pemerintahan sendiri secara dalaman. Bersesuaian dengan orang asal, Bernhardt menggagaskan autonomi sebagai pemberian hak kepada suatu kumpulan dengan memberikan penekanan kepada elemen identiti berbeza (*distinct*) daripada kumpulan majoriti dalam sesebuah negara (Heintz, 1998). Definisi-definisi yang dikemukakan ini adalah selari dengan inspirasi orang asal yang menuntut pengiktirafan domestik (dalaman) oleh kerajaan dalam sesebuah negara.

Selain pengiktirafan bersifat dalaman, Daes (2001) berpendapat bahawa konsep autonomi bagi orang asal juga harus meliputi pengiktirafan kuasa, kebebasan, hak serta menyediakan perlindungan yang berkesan kepada mereka termasuklah berkaitan hak tanah adat. Pengiktirafan tersebut wajar dipertimbangkan kerana tanah merupakan elemen yang penting kerana dapat menjamin dua perkara asas kepada orang asal iaitu identiti dan juga keselamatan (Hannum, 1990). Tambahan itu, hak berkenaan ialah hak yang diwarisi sejak dahulu lagi kerana mereka berhak ke atas tanah adat dan mempunyai sistem urus tadbir sendiri sebelum penjajahan dahulu (Loukacheva, 2005). Pengiktirafan ini adalah penting bagi menyumbang kelestarian kehidupan tradisional orang asal.

Selain kelestarian kehidupan orang asal, hak autonomi juga mempunyai peranan yang signifikan kepada orang asal secara keseluruhan. Menurut Alfredsson, pengiktirafan autonomi dikatakan mampu untuk memartabatkan mereka sebaris dengan masyarakat majoriti kerana mereka tidak dominan dan terkesan oleh penjajahan dahulu (Alfredsson, 1998). Bukan sekadar itu, pengiktirafan ini juga akan bertindak sebagai mekanisme yang berkesan untuk memberi perlindungan kepada indentiti kumpulan, kesamarataan dan maruah sesebuah kumpulan masyarakat seperti orang asal (Alfredsson, 1998; Daes, 2001). Pengiktirafan ini disifatkan sebagai syarat untuk meneruskan perjuangan untuk mendapatkan kesamarataan, kebebasan, maruah dan diskriminasi hak (Daes, 2001). Ia adalah sejajar dengan inspirasi orang asal seperti yang ditekankan oleh Eide bahawa pengiktirafan seperti ini adalah penting bagi memelihara keteguhan politik, ekonomi dan elemen kebudayaan orang asal (Eidi, 1995).

Dalam beberapa sesi persidangan Kumpulan Kerja Populasi Orang Asal (KKPOA) dan Kumpulan Kerja Deraf Deklarasi mengenai Hak Orang Asal (KKDD), pelbagai perwakilan mengutarakan pelbagai model pelaksanaan autonomi di peringkat domestik. Contohnya, perwakilan Mexico memaklumkan bahawa kerajaannya mengiktirafkan kerangka kerja hak penentuan sendiri yang menjadi inspirasi setiap orang asal (E/CN.4/Sub.2/2002/24, para 36) manakala perwakilan Denmark mencadangkan *Greenland Home Rule* sebagai salah satu model pemberian kuasa autonomi dan pengiktirafan hak penentuan sendiri orang asal (E/CN.4/Sub.2/2001/17, para 126). Di samping itu, perwakilan Perancis mengutarakan contoh implimentasi pengiktirafan dan sokongan yang diamalkan di New Caledonia, iaitu hak penentuan sendiri dipraktikkan melalui rundingan tripihak antara orang Kanak, Caldochaces dan juga kerajaan (E/CN.4/2001/85, para 62-64). Walaupun begitu, laporan Pengerusi Pelapor, Daes pada persidangan ke 11 telah mendedahkan bahawa majoriti perwakilan kerajaan masih merasa sangsi dengan peruntukkan hak penentuan sendiri kepada orang asal (E/CN.4/Sub.2/1993/29, para 50).

Bagi memastikan hak autonomi ini dapat berfungsi dan diiktiraf sewajarnya, orang asal melalui perwakilan perlu memainkan peranan di samping peruntukan perundangan khususnya undang-undang perlembagaan agar pengiktirafan autonomi dapat direalisasikan. Oleh hal yang demikian, kerajaan perlulah menyediakan mekanisme yang khusus agar perancangan dan pengiktirafan terhadap hak autonomi orang asal ini dapat berjalan dengan lancar (Wolff & Weller, 2005).

## Metod dan kawasan kajian

Kajian ini merupakan kajian sosio-perundangan dengan menggunakan rangka kerja undang-undang antarabangsa dan memfokuskan kepada kajian kes komuniti orang asal di Kalinga, Filipina. Pelbagai kaedah pengumpulan data telah digunakan iaitu melalui kajian lapangan dan kajian perpustakaan. Kaedah temu bual telah digunakan bagi mendapatkan data untuk menilai amalan Bodong manakala kajian perpustakaan dijalankan bagi memperolehi data daripada pelbagai sumber premier dan sekunder berkaitan kajian ini. Semua data yang diperolehi ini dianalisis menggunakan pendekatan kualitatif.

Kajian lapangan telah dilaksanakan pada 5 Februari hingga 9 Februari 2012 yang disertai oleh kumpulan penyelidik Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) di Kalinga. Kalinga merupakan sebuah bandar yang terletak di sebelah utara Filipina di bawah wilayah autonomi Cordillera. Wilayah Cordillera telah diiktiraf oleh seksyen 15, Perlembagaan Filipina sebagai sebuah wilayah yang mempunyai autonomi. Faktor pemilihan Kalinga sebagai lokasi kajian lapangan adalah kerana keteguhan amalan hak penentuan sendiri dalam kalangan ICCP/IP. Mereka masih berpegang teguh kepada amalan tradisi dan adat yang diwarisi oleh nenek moyang. Salah satu objektif yang ditetapkan dalam kajian lapangan ini ialah untuk menilai pelaksanaan proses penyelesaian pertikaian tradisional iaitu “*Bodong*” sebagai sebahagian daripada praktis hak penentuan sendiri dalam kalangan ICC/IP.

## Komuniti Orang Asal di Filipina

Orang asal di Filipina yang dikenali sebagai *etnik minoriti*, *Tribal Filipino*, *Native Citizen* atau dirujuk sebagai *katutubong mamamayan*. Kini, secara rasmi orang asal berkenaan dinamakan *Indigenous Cultural Communities* (ICC) yang terdiri daripada lebih 50 suku kaum yang terdapat di seluruh kepulauan (MacDonald, 1995; Nordin et al., 2012). Perlembagaan Filipina merujuk orang asal sebagai "*indigenous peoples*" manakala Seksyen 2, Bab I, Akta Hak Orang Asal 1997 iaitu undang-undang utama orang asal di negara berkenaan merujuk orang asal sebagai *Indigenous Cultural Communities* dan *Indigenous Peoples* (ICC/IP). Seksyen 3 (h), Bab II, AHOA mentakrifkan ICC/IP sebagai orang asal yang menentukan identiti mereka sendiri (*self-identification*) dan tinggal secara berkelompok dengan memiliki adat budaya yang tersendiri, unik dan berbeza dengan kaum majoriti.

Merujuk kepada seksyen 3 (h) AHOA, ICC/IP ditakrifkan seperti berikut:

“...A group of people or homogenous societies identified by self-ascription and ascription by others, who have continuously lived as organized community on communally bounded and defined territory, and who have, under claims of ownership since time immemorial, occupied, possessed and utilized such territories, sharing common bonds of language, customs, traditions and other distinctive cultural traits, or who have, through resistance to political, social and cultural inroads of colonization, non-

*indigenous religions and cultures, became historically differentiated from the majority of Filipinos. ICCs/IPs shall likewise include peoples who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, at the time of conquest or colonization, or at the time of inroads of non-indigenous religions and cultures, or the establishment of present state boundaries, who retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions, but who may have been displaced from their traditional domains or who may have resettled outside their ancestral domains”.*

Komuniti yang mewakili 10-20 peratus jumlah keseluruhan penduduk Filipina ini boleh diklasifikasikan mengikut wilayah tertentu seperti komuniti Igorot yang mendiami Wilayah Cordillera (pergunungan Luzon), masyarakat Lumad yang kebanyakannya mendiami kepulauan Mindanao, kaum Mangyan yang mendiami kepulauan tengah Filipina dan selebihnya kumpulan-kumpulan kecil yang bertebaran di seluruh kepulauan (Erni et al., 2008; Padilla et al., 2013). Menurut *National Commission of Indigenous Peoples* (NCIP) setakat 2014, terdapat lebih kurang 110 kumpulan komuniti orang asal berdasarkan etnik-linguistik iaitu seramai 11,320,476 orang asal yang mendiami 12 wilayah di seluruh Filipina (NCIP, 2014).

Seperti komuniti orang asal di negara lain contohnya di Malaysia (Mat Nor et al., 2009; Rohaida Nordin et al, 2016), ICC/IP memiliki sifat yang unik yang membezakan mereka dengan masyarakat majoriti Filipina yang lain (MacDonald, 1995). Mereka tinggal di kawasan terpencil seperti di kawasan pergunungan, kawasan pedalaman yang sukar untuk mendapatkan kemudahan perkhidmatan dan peluang yang dinikmati oleh masyarakat umum di negara berkenaan (Padilla et al., 2013). Sebilangan daripada mereka merupakan masyarakat yang kurang berpendidikan dan kurang mendapat pengaruh politik, sebaliknya kawasan yang mereka diami memiliki kekayaan dengan sumber semulajadi (Padilla et al., 2013). Berdasarkan pemerhatian ketika menjalankan kajian lapangan di Barangay Balatoc, Pasil, Kalinga, Wilayah Cordillera mendapati sebilangan ICC/IP tinggal di kawasan pergunungan yang sukar mendapat pengangkutan dan bekalan kemudahan asas yang lain. Akses pengangkutan untuk ke kawasan perkampungan berkenaan mengambil masa yang lama dan jalan yang tidak berturap itu menyukarkan lagi akses dengan masyarakat majoriti di bandar.

### **Amalan Bodong sebagai simbol pengiktirafan hak penentuan sendiri**

Amalan penyelesaian pertikaian antara masyarakat ICC/IP di Kalinga yang masih diamalkan adalah Bodong. Amalan ini merupakan suatu wadah untuk memartabatkan hak penentuan sendiri ICC/IP seperti yang diiktiraf di bawah seksyen 13 AHOA. Terma Bodong merupakan satu dialek masyarakat utara Kalinga atau “*Podon*” bagi masyarakat selatan Kalinga yang membawa maksud mengikat bersama (*bind together*) (Stark & Skibo, 2012). Bodong boleh difahami sebagai perjanjian damai antara pihak yang bertelagah (Molintas, 2004). Merujuk kepada Senate Explanatory Note Senate Bill No. 1938, First Regular Session, takrifan Bodong telah diperincikan seperti berikut:

*“The Bodong is a territorially based bilateral covenant of non-aggression between Kalinga villages, the centerpiece of which is an indigenous unwritten mechanism for processing its breach and regulating inter-village relations”.*

Amalan Bodong telah dikodifikasikan sebagai undang-undang yang dinamakan sebagai “*Pagta*”. Antara kandungan penting *Pagta* ialah penjelasan objektif pelaksanaan Bodong menerusi peruntukan seksyen 2 dan 4 iaitu Bodong perlu dilaksanakan dengan adil dan tanpa diskriminasi. Pelaksanaan sistem tradisional ini adalah untuk mengekalkan keamanan dan hubungan baik antara kampung seterusnya dapat membentuk sebuah ikatan persahabatan. Walaupun Bodong tidak dapat menjamin keselamatan secara menyeluruh, namun pendekatan sistem ini mampu untuk menjimatkan masa untuk penyiasatan, menyediakan ganti rugi, membantu *kabodong* yang sakit dan mengembalikan mayat yang meninggal dalam wilayah, dan dapat menjamin layanan mesra di kampung yang terlibat (Senate Explanatory Note Senate Bill No. 1938). Berdasarkan temubual bersama responden yang merupakan salah seorang daripada ahli majlis tertinggi Majlis Bodong Kalinga (*Kalinga Bodong Council*), Bodong turut memainkan peranan yang dimainkan oleh badan lain seperti judisari, eksekutif dan juga legislatif. Pengiktirafan melalui undang-undang seperti ini adalah selari dengan konsep hak penentuan sendiri dan pada masa yang sama sejajar dengan peruntukan perkara 4 DHOA yang mengiktiraf autonomi orang asal.

Amalan Bodong bukan sahaja dilihat sebagai mekanisme undang-undang, malahan merupakan satu aktiviti sosial yang penting bagi membentuk masyarakat harmoni (Senate Explanatory Note Senate Bill No. 1938). Amalan tersebut memberi kesan positif seperti yang dijelaskan melalui laporan RRT *Research Response* bahawa amalan Bodong mampu untuk memajukan ekonomi, menggalakkan keselamatan sosial seterusnya menggalakkan pembangunan dan perlindungan warisan budaya. Kajian tersebut telah membuktikan bahawa pengiktirafan hak penentuan sendiri dalam kalangan orang asal membantu memperkasakan kedudukan mereka sebagai masyarakat yang unik dan berbeza. Pandangan ini selari dengan hasil kajian *Havard Project on Indian American Economic Development* bahawa pengiktirafan hak penentuan sendiri orang asal menyumbang kepada kestabilan ekonomi (Imai, 2009).

Berdasarkan pelaksanaan amalan Bodong, sistem ini dipercayai telah diamalkan sejak zaman dahulu lagi, yakni sebelum wujudnya kerajaan sekarang di Kalinga. Amalan ini hanya meliputi jenis hubungan bilateral iaitu tidak akan melibatkan suku kaum lain. Individu yang bertanggungjawab untuk mendamaikan pihak-pihak yang bertelagah dikenali sebagai Pemegang Bodong (*Bodong Holder*). Pada kebiasaannya, Pemegang Bodong ini dilantik dalam kalangan individu yang memiliki status kewangan yang kukuh, dihormati oleh masyarakat, memiliki kualiti kepimpinan dan juga berkarisma. Kedudukan dan status individu berkenaan penting agar beliau dapat menjalankan tugas beliau untuk mendamaikan antara pihak-pihak yang bermasalah.

Responden melalui temubual turut menjelaskan tujuan pemilihan individu yang mempunyai status kewangan yang stabil adalah kerana beliau akan mempunyai tanggungjawab sosial terhadap komuniti sepertimana yang dinyatakan dalam Nota Senat. Pemegang Bodong juga bertanggungjawab untuk mendapatkan persetujuan terhadap ganti rugi yang perlu diberikan kepada mangsa atau pihak yang dianayai samada dalam bentuk wang tunai atau harta benda. Di samping itu, komuniti di Barangay Balatoc cenderung kepada amalan Bodong dalam menyelesaikan pertikaian kecuali kemelut berkenaan melibatkan bukan penduduk asal Kalinga. Amalan seperti ini menggambarkan pengiktirafan hak penentuan sendiri ICC/IP sebagai masyarakat yang unik kerana diberi kebebasan untuk membuat keputusan bagi perkara melibatkan masyarakat mereka seperti yang dinyatakan oleh Daes sebelum ini.

Dalam konteks hak penentuan sendiri pula, amalan yang diamalkan oleh masyarakat Kalinga menerusi Bodong ini menzahirkan satu dimensi penghormatan terhadap masyarakat ICC/IP (Nordin et al., 2012). Selain menghormati amalan tradisional ICC/IP, sistem kepimpinan orang asal juga diiktiraf apabila peranan Pemegang Bodong diberi keutamaan

dalam menyelesaikan pertikaian yang berlaku dalam kalangan ICC/IP di Kalinga. Kesimpulannya, elemen penghormatan dan adil yang ditonjolkan melalui pelaksanaan *Bodong* menunjukkan bahawa piawaian hak penentuan sendiri di bawah Perkara 3 dan pengiktirafan autonomi di bawah Perkara 4 DHOA telah dipatuhi.

## Kesimpulan

Dalam konteks hak penentuan sendiri, amalan yang diamalkan oleh masyarakat Kalinga menerusi *Bodong* ini menzahirkan satu dimensi penghormatan terhadap masyarakat ICC/IP. Selain menghormati amalan tradisional ICC/IP, sistem kepimpinan orang asal juga diiktiraf apabila peranan Pemegang *Bodong* diberi keutamaan dalam menyelesaikan pertikaian yang berlaku dalam kalangan ICC/IP di Kalinga. Penerimaan *Bodong* sebagai mekanisme penyelesaian pertikaian wajar dijadikan piawaian pengiktirafan hak penentuan sendiri terhadap orang asal.

Pendekatan ini unik kerana undang-undang negara berkenaan menerima adat resam ICC/IP. Pengiktirafan seumpama ini perlulah diimbangi antara hak penentuan sendiri dan prinsip keutuhan wilayah agar keharmonian dan keamanan sesebuah negara dapat dikekalkan. Perkara ini adalah bertepatan dengan peruntukan perkara 3 dan 4 DHOA dan pengiktirafan *Bodong* sebagai mekanisme penyelesaian yang sah kepada komuniti ICC/IP di Kalinga dilihat unik kerana menghormati adat resam orang asal. Pengiktirafan ini juga undang-undang boleh disifatkan sebagai undang-undang yang progresif dan menepati piawaian DHOA dan undang-undang antarabangsa.

Kesimpulannya, pengiktirafan amalan *Bodong* wajar dijadikan contoh agar pengiktirafan hak orang asal dapat diperkasakan melalui penambahbaikan dalam aspek perlindungan, pembelaan dan secara keseluruhannya, sekaligus dapat meletakkan kedudukan orang asal setaraf dengan masyarakat majoriti lain. Di samping itu, ia juga diharap dapat membantu kerajaan dan pemegang taruh untuk melaksanakan tanggungjawab terhadap orang asal selari dengan tuntutan undang-undang antarabangsa yang diterima oleh masyarakat dunia.

## Penghargaan

Penulisan artikel ini termasuklah proses pengumpulan data dibiayai oleh dana Geran (UKM-DIPM-103-2011), Biasasiswa Kementerian Pengajian Tinggi Malaysia dan Fundamental Research Grant Scheme FRGS/1/2015/SSI10/UPSI/02/1.

## Rujukan

- Alfredsson, G. (1998). Indigenous peoples and autonomy. In.. Suksi, M. (Eds.). *Autonomy: applications and implications* (pp.125-136). Natherland: Kluwer Law International.
- Anaya, S.J. (2004). *Indigenous peoples in International Law*. 2. Oxford, Oxford University Press.
- Chairperson-Rapporteur: Mr. Miguel Alfonso MartíNez. (8 August 2002). Report of the working group on indigenous populations on its twentieth session, prevention of discrimination, prevention of discrimination and protection of indigenous peoples, E/CN.4/Sub.2/2002/24.



- Chairperson-Rapporteur: Ms. Erica-Irene A. Daes. (23 August 1993). *Report of the working group on indigenous populations on its eleventh session, discrimination against indigenous peoples*, E/CN.4/Sub.2/1993/29.
- Chairperson-Rapporteur: Ms. Erica-Irene Daes. (9 August 2001). *Report of the working group on indigenous populations on its nineteenth session*, E/CN.4/Sub.2/2001/17.
- Chairperson-Rapporteur: Ms. Erica-Irene A. E/CN.4/Sub.2/1993/29. (23 August 1993). *Report of the working group on indigenous populations on its eleventh session, discrimination against indigenous peoples*, E/CN.4/Sub.2/1993/29.
- Chairperson-Rapporteur: Mr. Luis-Enrique CháVez. (6 February 2001). *Report of the working group established in accordance with Commission on Human Rights Resolution 1995/32, Commission on Human Rights, Fifty-Seventh Session*, E/CN.4/2001/85.
- Daes, I.E. (1996). The right of indigenous peoples to “self-determination” in contemporary world order. In Clark, D. (Eds.). *Self-determination, international perspectives* (pp. 47-57). London, Macmillan Press Ltd.
- Daes, E.I. (2001-2002). The concept of self-determination and autonomy of indigenous peoples in the draft United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. *St. Thomas Law Review*, 14(259).
- Eide, A. (1995). The National Society, peoples and Ethno-Nations: Semantic confusions and legal consequences. *Nordic Journal of International Law*, 64, 353-367.
- Erni, C., Padilla, M.T. G., Padilla, S., & Nilsson, C. (2008) Country profile: Philippine. In: Erni, C. (Eds.). *The concept of indigenous peoples in Asia, a Resource Book* (pp. 427-433). Chiang Mai: International Work Group for Indigenous Affair (IWGIA), Asia Indigenous Peoples Pact Foundation (AIPPF).
- General Assembly, G. (2007). *General assembly adopts declaration on rights of indigenous peoples; ‘Major step forward’ towards human rights for all, says President*, Vote: 143–4 ( Australia, Canada, New Zealand, United States) – 11; Also Adopts Texts on South Atlantic Zone of Peace, Preventing Armed Conflict, Sixty-First General Assembly Plenary, 107th & 108th Meetings.
- Hannum, H. (1990). *Autonomy, sovereignty and self-determination, the accomodation of conflicting rights*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Hannum, H. & Lillich, R. B. (1980). The Concept of Autonomy in International Law. *The American Journal of International Law*, 74, 858-889.
- Heintze, H.-J. (1998). On the Legal Understanding of Autonomy. In. Suksi, M. (Eds.). *Autonomy: Applications and implications* (pp. 7-32). Natherland, Kluwer Law International.
- Imai, S. (2009). Indigenous self-determination and the state In. Richardson, B.J., Imai, S., & McNeil, K. (Eds.). *Indigenous peoples and the law, comparative and critical perspectives* (pp. 285-314). Oxford, Hart Publishing.
- Knop, K. (2004). *Diversity and self-determination in International Law*. United Kingdom, Cambridge University Press.
- Lapidoth, R. (1993) Autonomy: Potential and Limitations. *International Journal on Group Rights*, 1, 269-290.
- Loukacheva, N. (2005). On autonomy and law. *Working Paper Series, GHC 05/3*. Institute of Globalization and the Human Condition.
- Macdonald, C. (1995). Indigenous peoples of the Philippines: Between segregation and intergration. In. Barnes, R. H., Gray, A., & Kingsbury, B. (Eds.). *Indigenous peoples of Asia* (pp. 345-356). Michigan, Association for Asian Studies.
- Mat Nor H et al. (2009). Mengapa kami jadi begini? Konflik masyarakat Orang Seletar dan Pembangunan Iskandar, Johor Bahru, Malaysia. *Geografia Malaysian Journal of Society and Space*, 5(2), 16-26.

- Molintas, J.M. (2004) The Philippine indigenous peoples' struggle for land and life: Challenging legal Texts. *Arizona Journal of International & Comparative Law*, 21(1), 269-306.
- Muhamad Sayuti Hassan @ Yahya, & Rohaida Nordin. (2016). Prinsip izin maklum awal bebas telus (IMABT): Kajian kes indigenous cultural communities & indigenous peoples di Filipina, *Malaysian Journal of Law and Society*, 20, 23-31.
- Padilla, M.T.G., Villarante, P.B., & Trono, W.L. (2013). *Indigenous peoples in Philippines*.
- Rohaida Nordin, Muhamad Sayuti Hassan@Yahya, & Witbrodt, M.A. (2012). Indigenous peoples in Asia: Indigenusness and self-determination. *The Law Review*, 510-529.
- Rohaida Nordin, Matthew Albert Witbrodt & Muhamad Sayuti Hassan@Yahya. (2016). Paternalistic approach towards the Orang Asli in Malaysia: Tracing its origin and justifications. *Geografia Malaysian Journal of Society and Space*, 12(6), 51-59.
- Rohaida Nordin, Muhamad Sayuti Hassan@Yahya, & Witbrodt, M.A. (2012). *Indigenous peoples in Asia: Indigenusness and self-determination*. 9th Annual ASLI Conference 2012, Singapore. Anjuran National University of Singapore, NUS, May 31–June 2012.
- Senate Explanatory Note Senate Bill No. 1938 Senate Explanatory Note Senate Bill No. 1938, First Regular Session. *Fourteenth Congress of the Republic of the Philippines*.
- Stark, & Skibo (2012). *A history of the Kalinga Ethnoarchaeological Project*. Retrieved from <http://www.anthropology.hawaii.edu>.
- Wolff, S., & Weller, M. (2005) Self-Determination and Autonomy: A conceptual introduction. In. Weller, M., & Wolff, S. (Eds.). *Autonomy, self-governance and conflict resolution, innovative approaches to institutional design in divided societies* (pp. 1-22). London, Routledge Taylor & Francis Group.